

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-33>

УДК 330.101.541(075.8)

Інна ІРТИЩЕВА

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
<https://orcid.org/0000-0002-7025-9857>

Ірина КРАМАРЕНКО

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
<https://orcid.org/0000-0002-0417-0918>

Костянтин ЗАВГОРОДНІЙ

ДП «Виробниче об'єднання «Південний машинобудівний завод ім. О.М. Макарова»
<https://orcid.org/0000-0002-7953-3971>

ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ЗАСАДАХ ІНКЛЮЗИВНОСТІ

Характерною особливістю минулого століття стало прагнення людства до забезпечення економічного і технологічного розвитку, що вважалося основою для досягнення добробуту і покращення рівня життя. Однак, цей прогрес супроводжувався використанням природних ресурсів та забрудненням навколишнього середовища, а економіка, довкілля та суспільні інститути функціонували ізольовано один від одного.

Глобальні екологічні проблеми, голод, збідніння значної частини населення, деградація моралі та інші виклики, з якими світ зіткнувся на початку ХХІ століття, спонукали прогресивну міжнародну громадськість та недержавні організації до започаткування нового підходу - концепції сталого розвитку. Ця концепція, яка виникла як продовження концепції ноосфери В. Вернадського, передбачає узгоджений розвиток економіки, екології та соціальної сфери з метою забезпечення якості життя людей, збереження довкілля та соціального прогресу.

Метою статті є процес формування сталого розвитку національної економіки на засадах інклюзивності.

Проведено поєднання слів «сталий» та «інклюзивний» в термін «сталий інклюзивний розвиток», що відображає спробу поєднати два важливі аспекти розвитку: екологічну стійкість та соціальну інклюзію. Визначено, що сталий розвиток визначається як розвиток, який задовольняє поточні потреби людей, не погіршуючи можливостей майбутніх поколінь задовольняти їх власні потреби. Відповідно покликаний забезпечити баланс між економічними, соціальними і екологічними аспектами розвитку, забезпечуючи збереження природних ресурсів та охорону довкілля.

Здійснено оцінку сталого інклюзивного розвитку України, у процесі якої визначено, що термін «сталий інклюзивний розвиток» відображає спробу поєднати два важливі аспекти розвитку: екологічну стійкість та соціальну інклюзію. Такий розвиток відображає важливість забезпечення гармонічного розвитку суспільства, де враховуються як потреби сучасних поколінь, так і потреби майбутніх поколінь, а також включення всіх членів суспільства. Визначено основні принципи сталого інклюзивного розвитку: недискримінація, рівність можливостей, доступ до освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг.

Ключові слова: сталий розвиток, інклюзивний сталий розвиток, національна економіка, цілі сталого розвитку

Inna IRTYSHCHEVA, Iryna KRAMARENKO

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Konstantin ZAVGORODNIY

State Enterprise "Production Association Southern Machine-Building Plant named after A.M. Makarov"

THEY ARE SHAPING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY BASED ON INCLUSIVENESS

A characteristic feature of the last century was humanity's desire to ensure economic and technological development, which was considered the basis for achieving well-being and improving the standard of living. However, this progress was accompanied by using natural resources and environmental pollution, and the economy, environment, and social institutions functioned in isolation from each other. Global environmental problems, hunger, impoverishment of a large part of the population, moral degradation, and other challenges that the world faced at the beginning of the 21st century prompted the progressive international community and non-governmental organizations to start a new approach - the concept of sustainable development. This concept, which arose as a continuation of V. Vernadskyi's concept of the noosphere, envisages the coordinated development of the economy, ecology, and social sphere to ensure the quality of people's lives, the preservation of the environment, and social progress. The purpose of the article is to discuss the process of forming the sustainable development of the national economy based on inclusiveness.

The words "sustainable" and "inclusive" have been combined into the term "sustainable, inclusive development", which reflects an attempt to combine two essential aspects of development: environmental sustainability and social inclusion. It has been determined that sustainable development is defined as development that meets the current needs of people without impairing the ability of future generations to meet their own needs. Accordingly, it is designed to balance economic, social, and ecological aspects of development, ensuring the preservation of natural resources and environmental protection.

An assessment of Ukraine's sustainable, inclusive development was carried out, during which it was determined that the term "sustainable inclusive development" reflects an attempt to combine two essential aspects of development: environmental sustainability and social inclusion. Such development reflects the importance of ensuring the harmonious development of society, which considers both the needs of current generations and the needs of future generations, as well as the inclusion of all members of society. The main principles of sustainable, inclusive development are defined: as non-discrimination, equal opportunities, and access to education, health care, and social services.

Keywords: sustainable development, inclusive sustainable development, national economy, Sustainable Development Goals

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Характерною особливістю минулого століття стало прагнення людства до забезпечення економічного і технологічного розвитку, що вважалося основою для досягнення добробуту і покращення рівня життя. Однак, цей прогрес супроводжувався використанням природних ресурсів та забрудненням навколишнього середовища, а економіка, довкілля та суспільні інститути функціонували ізольовано один від одного.

Глобальні екологічні проблеми, голод, збідніння значної частини населення, деградація моралі та інші виклики, з якими світ зіткнувся на початку XXI століття, спонукали прогресивну міжнародну громадськість та недержавні організації до започаткування нового підходу – концепції сталого розвитку. Ця концепція, яка виникла як продовження концепції ноосфери В. Вернадського, передбачає узгоджений розвиток економіки, екології та соціальної сфери з метою забезпечення якості життя людей, збереження довкілля та соціального прогресу.

Аналіз досліджень та публікацій

Особливостям формування сталого розвитку національної економіки, приділено значну увагу закордонними та вітчизняними вченими, зокрема: Брунтланд Г., Гончарова Н., Ємельянов В., Іртищева І., Крамаренко І., Клопов І., Коваленко І., Мельник Ю., Рибінцев В., Лелеченко А., Стегней М., Шевченко Л., Шумпéтер Й., Хаустова К. та інші. В умовах війни росії проти України формування сталого розвитку національної економіки під загрозою. Саме тому, в сучасних умовах необхідно розглядати формування сталого розвитку національної економіки на засадах інклюзивності, що дозволить створенню справедливого і рівноправного суспільства, де кожна людина має можливість розвиватися, брати участь у прийнятті рішень та сприяти сталому розвитку не лише власного благополуччя, а й суспільства в цілому.

Формулювання цілей статті

Метою статті є процес формування сталого розвитку національної економіки на засадах інклюзивності.

Виклад основного матеріалу

Слід погодитися із думкою, що «теорія сталого розвитку виникла як антагонізм парадигмі економічного зростання, яка передбачає лише екстенсивний розвиток і ігнорує проблеми в екологічній і соціальній сферах» [1].

«Вважається, що основою сучасної концепції «сталого розвитку» стала перша доповідь Римського клубу під назвою «Межі зростання» (1972). Якщо її коротко описати, то сучасний економічний розвиток виявився несумісним із довготривалим життям планети. Ця доповідь тоді наробила шуму, а до конфлікту економіка-екологія зростає увага. Вперше термін «сталий розвиток» з'явився в документі Міжнародного союзу охорони природи «Всесвітня стратегія охорони природи» (1980). Однак, ще майже десятиліття він залишався практично непоміченим. Серйозного розголосу набула зазначена раніше доповідь комісії ООН, яка згадується в поясненні поняття. Доповідь «Наше спільне майбутнє» (1987) – напрацювання комісії, видані норвезькою громадською та політичною діячкою Гру Гарлем Брундтланд. Підходи, викладені нею, лягли в основу концепції сталого розвитку та популяризували її. Після цього «сталий розвиток» став центральною ідеєю ряду великих конференцій ООН та національних стратегій» [3; 4; 5].

Концептуальні засади сталого розвитку базуються на узгодженому та збалансованому поєднанні економічного, соціального та екологічного векторів (напрямок) розвитку (рис. 1).

Для України, яка перебуває в пошуку свого шляху, важливо уникнути принципових помилок. Ризик полягає в тому, що спокуса прийняти успішні «шаблони» розвитку, які приваблюють зовні, може призвести до відсутності узгодженості між економічною, екологічною та соціальною сферами. Реалізація концепції сталого розвитку не гарантує швидкого зростання добробуту, але вимагає зусиль політиків, управлінців, громадськості та бізнесу. Важливою передумовою на шляху до сталого розвитку є прояв цілеспрямованості та політичної волі керівництва держави [7].

Враховуючи досвід глобальних проблем, що виникли через недосконалість попереднього моделювання розвитку, Україна повинна уникати однобічного підходу до економічного росту і звернути увагу на його взаємозв'язок з екологічними та соціальними аспектами. Важливо розробити цілісну модель сталого розвитку, яка враховуватиме потреби теперішнього покоління, не погіршуватиме якість довкілля та забезпечуватиме соціальний прогрес.

Політики та управлінці повинні спрямувати зусилля на створення ефективних механізмів реалізації концепції сталого розвитку, враховуючи наукові дослідження та експертні рекомендації. Важливо сприяти інноваціям, розвитку зелених технологій, стимулюванню екологічної освіти та свідомого споживання.

Особливу увагу слід приділити сприянню малим та середнім підприємствам, які втілюють принципи сталого розвитку в свою діяльність. Важливо забезпечити їм доступ до фінансових ресурсів, підтримку від держави та розвиток сприятливої підприємницької атмосфери.

Рис. 1. Концептуальні засади сталого розвитку

Джерело: сформовано авторами на підставі узагальнення джерел [3; 4; 5].

Залучення громадськості до процесу планування та реалізації сталого розвитку є необхідним етапом. Громадськість включає громадські організації, активних громадян, експертів та інших зацікавлених сторін, які можуть започаткувати та втілити у життя різноманітні погляди, досвід та інноваційні ідеї у процес прийняття рішень.

Важливо забезпечити відкриту та прозору комунікацію між урядом, громадськістю та приватним сектором, щоб спільно виробити стратегії та програми, спрямовані на досягнення сталого розвитку. Залучення громадськості в процес прийняття рішень допоможе побудувати широку легітимність та підтримку для впровадження необхідних реформ.

Крім того, науковий підхід має бути основою для розробки політик та стратегій сталого розвитку. Наукові дослідження та аналізи повинні служити основою для прийняття обґрунтованих рішень і спрямовувати дії в напрямку досягнення сталого розвитку.

Нарешті, щоб успішно реалізувати концепцію сталого розвитку, необхідна політична воля вищого керівництва держави. Лідерство, визначення пріоритетів та виконання зобов'язань державою сприятимуть реалізації цілей сталого розвитку на національному рівні.

Україна має великий потенціал для реалізації концепції сталого розвитку, особливо з урахуванням її багатих природних ресурсів та талановитого населення. Проте, це вимагатиме системних змін, інноваційного мислення та спільних зусиль усіх секторів суспільства.

Концептуальні засади сталого та інклюзивного розвитку базуються на розумінні необхідності забезпечення економічного прогресу, соціальної справедливості та охорони навколишнього середовища з урахуванням потреб сучасного суспільства, але без погіршення якості життя майбутніх поколінь.

Інклюзивний розвиток повністю відповідає концепції сталого розвитку, оскільки обидва підходи мають спільну мету забезпечення збалансованого і довгострокового розвитку, який враховує потреби сучасного покоління без шкоди майбутнім.

Концепція сталого розвитку покликана забезпечити гармонію між економічними, соціальними та екологічними аспектами розвитку. Вона прагне досягти збалансованого зростання, збереження природних ресурсів, захисту довкілля та підвищення якості життя людей.

Інклюзивний розвиток, з свого боку, ставить людину у центр розвитку і прагне забезпечити рівний доступ до можливостей, ресурсів та благ для всіх людей, незалежно від їхнього походження, соціального стану або інших характеристик. Це означає, що всі люди мають право брати участь у прийнятті рішень, які стосуються їхнього життя, і мати рівні можливості для освіти, здоров'я, роботи та інших сфер життя.

Таким чином, інклюзивний розвиток покликаний забезпечити рівність, справедливість і соціальну інтеграцію, що сприяє сталому розвитку. Він доповнює економічні та екологічні аспекти сталого розвитку, забезпечуючи участь та благополуччя всіх людей у процесі розвитку.

Поєднання слів «сталий» та «інклюзивний» в терміні «сталий інклюзивний розвиток» відображає спробу поєднати два важливі аспекти розвитку: екологічну стійкість та соціальну інклюзію.

Сталий розвиток визначається як розвиток, який задовольняє поточні потреби людей, не погіршуючи можливостей майбутніх поколінь задовольняти їх власні потреби. Він покликаний забезпечити баланс між економічними, соціальними і екологічними аспектами розвитку, забезпечуючи збереження природних ресурсів та охорону довкілля. Сталий розвиток визначає 17 Цілей (рис. 2).

Рис. 2. Цілі сталого розвитку

Джерело: [8].

Всі 17 цілей взаємопов'язані, успіх у одній сфері впливає на успіх інших. Боротьба зі зміною клімату впливає на управління природними ресурсами, гендерна рівність і поліпшення здоров'я сприяють боротьбі з бідністю, а мир та інклюзивність зменшують нерівність і сприяють економічному процвітання. Це надзвичайна можливість для поліпшення життя теперішніх та майбутніх поколінь.

У відповідності до економічної, соціальної та екологічної складових сталого розвитку, можливо згрупувати цілі сталого розвитку. Таким чином, враховуючи важливість кожної з цілей, вирізняється 17 ціль «Партнерство заради сталого розвитку», виконання якої є необхідною умовою для досягнення решти цілей (рис. 2).

З іншого боку, інклюзивний розвиток ставить за мету створення суспільства, в якому всі люди мають рівні можливості та доступ до ресурсів і послуг. Інклюзивність передбачає усунення будь-якої форми дискримінації та виключення, забезпечення рівних прав і можливостей для всіх членів суспільства, незалежно від їхнього статусу, походження, здібностей чи особливостей.

Таким чином, поєднання слів «сталий» та «інклюзивний» показує, що розвиток повинен бути одночасно стійким з екологічної точки зору і інклюзивним з соціальної точки зору. Це означає, що сталий інклюзивний розвиток має сприяти збереженню природних ресурсів, забезпеченню екологічної стійкості та балансу, а також враховувати потреби, права та інтереси всіх людей, включаючи вразливі групи та меншини. Поєднання сталого та інклюзивного розвитку відображає важливість забезпечення гармонічного розвитку суспільства, де враховуються як потреби сучасних поколінь, так і потреби майбутніх поколінь, а також включення всіх членів суспільства.

Сталий інклюзивний розвиток покликаний забезпечити економічне процвітання, соціальну справедливість і екологічну рівновагу. Це означає, що приймаються рішення та здійснюються дії, які забезпечують не лише збалансований розподіл ресурсів та рівність можливостей, але й збереження природного середовища і підтримку життєздатних екосистем.

Сталий інклюзивний розвиток визнає, що люди мають право на доступ до основних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я та соціальні послуги, незалежно від їхньої соціальної, економічної чи культурної позиції. Це передбачає створення рівних умов для всіх, урахування особливих потреб та захист прав вразливих груп населення.

Завдяки узгодженому сталому інклюзивному розвитку, Україна матиме можливість побудувати справедливе і рівноправне суспільство, де всі громадяни матимуть рівні можливості для розвитку і підвищення якості життя. Інклюзивний розвиток передбачає залучення всіх груп населення, зокрема жінок, молоді, людей з інвалідністю, етнічних меншин та інших уразливих категорій, до процесу прийняття рішень та розподілу ресурсів.

Основними принципами сталого інклюзивного розвитку можливо визначити: недискримінація, рівність можливостей, доступ до освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг (рис. 3). Це означає, що кожна людина має право на освіту відповідного рівня, доступ до якісної медичної допомоги та можливість активної участі у суспільному житті.

Рис. 3. Принципи сталого інклюзивного розвитку

Джерело: узагальнено авторами

Ці принципи сталого інклюзивного розвитку взаємопов'язані і взаємозалежні. Їхнє втілення сприяє побудові справедливого і рівноправного суспільства, де кожна людина має можливість розвиватися, брати участь у прийнятті рішень та сприяти сталому розвитку не лише власного благополуччя, а й суспільства в цілому.

Інклюзивний розвиток також передбачає створення сприятливих умов для розвитку бізнесу та підтримку підприємництва серед усіх шарів населення. Це може бути досягнуто шляхом забезпечення доступу до фінансових ресурсів, надання консультативної підтримки та створення сприятливого підприємницького середовища.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Проведено поєднання слів «сталий» та «інклюзивний» в термін «сталий інклюзивний розвиток», що відображає спробу поєднати два важливі аспекти розвитку: екологічну стійкість та соціальну інклюзію. Визначено, що сталий розвиток визначається як розвиток, який задовольняє поточні потреби людей, не погіршуючи можливостей майбутніх поколінь задовольняти їх власні потреби. Відповідно покликаний забезпечити баланс між економічними, соціальними і екологічними аспектами розвитку, забезпечуючи збереження природних ресурсів та охорону довкілля.

Здійснено оцінку сталого інклюзивного розвитку України, у процесі якої визначено, що термін «сталий інклюзивний розвиток» відображає спробу поєднати два важливі аспекти розвитку: екологічну стійкість та соціальну інклюзію. Такий розвиток відображає важливість забезпечення гармонічного

розвитку суспільства, де враховуються як потреби сучасних поколінь, так і потреби майбутніх поколінь, а також включення всіх членів суспільства. Визначено основні принципи сталого інклюзивного розвитку: недискримінація, рівність можливостей, доступ до освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг.

Література

1. Лелеченко А. П. Феномен поняття «сталий розвиток». Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_12_13
2. Irtysheva I., Pavlenko O., Boiko Y., Stehnei M., Kramarenko I., Hryshyna N., Ishchenko O. Evaluation of efficiency of regional public governance in the context of achieving goals of sustainable development. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2022. Vol. 44. Issue 4. pp. 497–505.
3. Вальд Б. Сталый розвиток: що це, чому це важливо та до чого тут Україна. Український капітал. 2021. URL: <https://ucap.io/stalyj-rozvytok-shho-cze-chomu-cze-vazhlyvo-ta-do-chogo-tut-ukrayina/>
4. Brundland H. *Our Common Future: International Commission on Environment and Development*, Oksford Yuniversiti Press, 1987.
5. Shumpeter Theory of economic development. *Capitalism, Socialism and Democracy*, M: JeKSMO, 2007.
6. Kramarenko I., Irtysheva I., Stehnei M. et al. Socio-economic development in conditions of digital transformations: regional features, strategic analysis, and prospects. 7th International Conference on Mathematics and Computers in Sciences and Industry (MCSI). 2022. pp. 175–182.
7. Згуровський М. Україна у глобальних вимірах сталого розвитку. 2006. URL: <https://kpi.ua/620-7>
8. Цілі сталого розвитку. Бізнес Дія. 2021. URL: <https://business.dii.gov.ua/handbook/sustainable-development-goals/cili-stalogo-rozvitku>
9. Nadtochiy I., Irtysheva I., Krylenko V. et al. Economic Diagnostics of Territorial Development: National Dimension and Experience of EU Countries. *WSEAS Transactions on Environment and Development*. 2022. pp. 486–495.
10. Irtysheva I., Boiko Y., Kramarenko I., Voit D., Popadynets N. Efficiency of Decentralization as an Important Instrument of Ukraine's Socio-Economic Development. *IJIEPR*. 2022. Vol. 33 (1). pp. 1–14.

References

1. Lelechenko, A. P. (2017). «The phenomenon of the concept of «sustainable development». *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. № 12. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_12_13
2. Irtysheva, I., Pavlenko, O., Boiko, Y., Stehnei, M., Kramarenko, I., Hryshyna, N., and Ishchenko, O. (2022). «Evaluation of efficiency of regional public governance in the context of achieving goals of sustainable development». *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. Vol. 44, Issue 4, pp. 497–505.
3. Wald, B. (2021). Sustainable development: what it is, why it is important and what is Ukraine here for. *Ukrainian capital*. <https://ucap.io/stalyj-rozvytok-shho-cze-chomu-cze-vazhlyvo-ta-do-chogo-tut-ukrayina/>
4. Brundland, H. (1987). *Our Common Future: International Commission on Environment and Development*. Oksford Yuniversiti Press.
5. Shumpeter, J. (2007). *Theory of economic development. Capitalism, Socialism and Democracy*. M.: JeKSMO.
6. Kramarenko, I., Irtysheva, I., Stehnei, M., and et al. (2022). «Socio-economic development in conditions of digital transformations: regional features, strategic analysis, and prospects». *7th International Conference on Mathematics and Computers in Sciences and Industry (MCSI)*. pp. 175–182.
7. Zgurovsky, M. (2006). Ukraine in global dimensions of sustainable development. <https://kpi.ua/620-7>
8. Goals of sustainable development. (2021). *Business Action*. <https://business.dii.gov.ua/handbook/sustainable-development-goals/cili-stalogo-rozvitku>
9. Nadtochiy, I., Irtysheva, I., Krylenko, V., and et al. (2022). «Economic Diagnostics of Territorial Development: National Dimension and Experience of EU Countries». *WSEAS Transactions on Environment and Development*. pp. 486–495.
10. Irtysheva, I., Boiko, Y., Kramarenko, I., Voit, D., and Popadynets, N. (2022). «Efficiency of Decentralization as an Important Instrument of Ukraine's Socio-Economic Development». *IJIEPR*. Vol. 33 (1), pp. 1–14.